

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ט

פרשת שמיוני

א. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן .

פרק ט', פסוק א' :

(א) ויקחו שני בני אהרן איש מחמתו¹. חֲשָבו שְׂכָמוּ

שְׂאָחַר הַתָּמִיד, אֲשֶׁר בּוֹ תִשָּׁרֶה שְׂכִינָה², כְּאִמְרוּ "עַלֹת תָּמִיד לְדוֹרוֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לְפָנַי ה', אֲשֶׁר אֲנֹעַד לְכֶם שְׂמָה"³ (שמות כט, מב), תְּבֵא הַקְּטָרֶת⁴, כֶּף הָהָה רְאִי לְהַקְטִיר קְטָרֶת חֲדָשָׁה⁵ עִתָּה עַל הַגְּלוֹת כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם

(פסוק כג) וְעַל יְרִידַת הָאֵשׁ (פסוק כד). וְלִכְן הִקְרִיבוּהוּ - לְפָנַי ה'. בְּמִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי⁶ שְׁנֵאמַר בּוֹ "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטָרֶת זָרָה"⁷ (שם ל, ט). וְגַם אִם הָיָה רְאִי לַעֲשׂוֹת כֶּף אִם הָיוּ מְצוּיִים בְּזֶה⁸, חֲטָאוּ לַעֲשׂוֹתוֹ עִתָּה⁹ - אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם. כְּאִמְרָם ז"ל 'שְׁהוּרוּ הַלְכָה בְּפָנַי מִשָּׁה רַבָּם'¹⁰ (עירובין סג, א).

שניה של קטרת... ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, והטבת שתי נרות קודמת לקטרת... (הרי שהקטורת באה בעקבות השראת השכינה שהיא תוצאה מהקרבת עולת התמיד של בוקר).
5. 'חדשה' - או קטרת נוספת על הקטורת שבדאי הקטירו באותו בוקר אחרי הקרבת התמיד של שחר, או קטורת שלא נצטוו להקריב (עיין להלן) כאשר טרם החל סדר העבודה הרגיל במשכן. יום זה, השמיני למילואים, הוא יום המעבר מהקרבת הקרבנות על ידי משה, לידי אהרן אשר ישמש ככהן גדול מכאן ולהבא (ועיין עבודה זרה לד, א תוס' ד"ה במה שמש משה כל שבעת ימי המילואים). כאמור, פירוש זה של רבינו הוא יחידני ולא מצאנו לו מקור אצל חז"ל והראשונים. במדרש הגדול מובא קשר בין הקטורת ובין השראת השכינה, אבל בצורה הפוכה: כיון שראו אביהם נכנס הוא ומשה והקטירו קטרת ויצאו ונראית שכינה וירדה שכינה, אמרו אנו נעשה כן ותרד אש על ידינו...
6. הוא מזבח הקטורת שבהיכל (ולא מזבח העולה בחצר). הקטרת הקטורת במקומו הנכון להקטרה מעיד כי כוונתם היתה לא לדין חדש לגמרי בתורת הקטורת או הקרבנות, כי אם ליישום דין ידוע למקרה חדש. לשון אחרת, טעו בכך שדרשו מצוה (קטורת)

1. בשאלה מה היה חטאם של בני אהרן נדב ואביהוא אשר הביא לידי מותם, עסקו כל מפרשי המקרא. לגישת רבינו לא מצינו מקור בין הראשונים, ושיטתו נבדלת בשתי נקודות ייחודיות: א. הוא מסביר הן את ההוה אמינא שלהם והן את המסקנה כמה טעו. ב. הוא נותן פירוש יחידני הן ללשון הכתוב (נושא הפעל "צוה") והן לתוכן מאמר חז"ל אודות ההלכה שהורו בפני רבם, ואף קושר זה בזה - יעויין בהמשך ביאורנו ובהערה 10. 2. כלומר, באמצעות הקרבת קרבן עולת תמיד של שחר זוכים להשראת השכינה - ושמה חידוש רבינו קא חזינא הכא, הן בעצם קביעה זאת, והן בראיה שמביא מן הכתוב (עיין הערה 3). מעין פירוש זה מצינו אצל הרש"ר הירש, יעוין שם.
3. שלא כפירוש רש"י (יכשאקבע מועד לדבר אליך שם אקבענו לבא') מבאר רבינו שהסיפא של הפסוק הוא התוצאה מן הרישא. כלומר עולת התמיד תביא לידי כך שתהיה התועדות ה' אל עם ישראל ("אוועד לכם"). לפי זה רבינו יפרש "אשר" כדי ש "ושמרת לעשות אשר ייטב לך" (ועוד). 4. יומא לגא אביי הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא ואלבא דאבא שאול: מערכה גדולה קודמת למערכה

אמרו אע"פ

שהאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט (עכ"ל). הרי שלדעת חז"ל ההלכה שהורו היתה בקשר עם האש, בעוד רבינו מפרש שחטאם (ודרשתם והוראתם) היה בקשר עם הקטורת. זאת ועוד, לפירוש חז"ל (ורוב המפרשים) נושא הפעל "צוה" הוא הקב"ה, בעוד לדעת רבינו נושא הפעל הוא משה. ואמנם כך מתפרשת דרשת התורה כהנים - הן ר' עקיבא והן ר' אליעזר - לפי פירוש החפץ חיים שם, כאשר פירושו בנוי על ביאור שאר מפרשי הספרא. לפי רבינו פירוש דברי חז"ל הוא כך: הם הורו הלכה בעצמם בענין הקטרת הקטורת, שאפילו אילו היתה נכונה היה בזה משום חטא כאשר הציווי או האישור היה צריך לבא משה דוקא. (יש לציין שלדעת רבינו, כמבואר לעיל, אמנם הקריבו את הקטורת - וממילא הביאו את האש - על גבי מזבח הקטורת כדת וכדין. בין המפרשים מצינו עוד שתי דעות קיצוניות לכאן ולשם - שהקריבו במזבח החיצון, או שהקריבו בקודש הקדשים. לפי שני פירושים אלה, קשה למצוא את ההוה אמינא של נדב ואביהוא, וכאמור זוהי מעלתו המיוחדת שבפירוש רבינו). ואם כנים דברינו נראה לומר שרבינו פירש "אשר" במשמעות "באשר", כלומר משום ש- ("אשר ראינו צרת נפשו", ועוד כהנה), ועיין הערה 3 לעיל.

על פי טעמה (תוצאה ממצב של השראת השכינה) והסיקו מזה מסקנה הלכתית עוברת לעשייתה. על כגון זה כבר כתב המהר"ל (גור אריה לשמות כא, ב ד"ה ומה אני מקיים): כי בשביל טעם הכתוב אין לדחות שום פירוש הכתוב, כודאי כשאנו יודעים באיזה ענין הכתוב מדבר, אז אנו מפרשים טעם המקרא. אבל בשביל טעם המקרא אין לדחות שום משמעות של מקרא, כי אין מידת התורה שבה נדרשת כן ללמוד הדבר בשביל הטעם, כי הרבה מצוות שאין יודעים טעם המקרא, ויהיה זה כאחד מהם (עכ"ל). 7. ולכן "אש זרה" באיסור "קטורת זרה". 8. חטא אחר של בני אהרן. אף במקרה ודרשתם את מצוות הקטורת היתה נכונה, וזכו לאסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, וקיבלו אישור על דרשתם. 9. עדיין היה אסור להם לעשות כפי שעשו, עקב הסיטואציה המסוימת בה היו נמצאים ('עתה'), והיא שבמקום נמצא משה רבינו אשר על פיו התנהל כל סדר העבודה של היום השמיני הזה למילואים, ולכן על פיו דוקא ישק כל דבר. 10. רבינו לקח את היסוד בפירוש חז"ל בעירובין סג, א וביומא נג, א והתאים אותו לפירושו הוא, שלא על פי פירוש חז"ל עצמם שם! וזה לשונם: לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש? "ונתנו בני אהרן כהן אש על המזבח".

mitke

1. קרא שוק את הפסוקים, מה סיבת הקשיים שחזאים כל הפרשנים?
2. מהי דעתו היחודית של פרשנינו?
3. על מה הויכוח האם על צומדות או על רציונות?
4. איך מבינים באופן שונה את האמרה החז"לית "אשר ראינו צרת נפשו"?
5. היש לדעתך מוסר השכל מכל זה?

* * *

ב. כלי יקר.

פרק ט', פסוק ב':

וְכַח לֶךְ עֵגֶל בֵּן בֶּקֶר לְחֻטָּאת. יֵשׁ מִקְשִׁים: לָמָּה עֵגֶל שֶׁל אֶהְרֹן בָּא לְחֻטָּאת, וְעֵגֶל שֶׁל יִשְׂרָאֵל בָּא לְעוֹלָה? וְאָמְרוּ בְּזֶה, לְפִי שֶׁבְחֻטָּאת הָעֵגֶל לֹא חָטָא אֶהְרֹן בְּמַחְשָׁבָה, שֶׁהָרִי וְדָאִי לֹא נִתְפָּוֶן לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה כְּלָל, וְעַקֵּר חָטָאוּ הֵיטָב בְּמַעֲשֵׂה שְׁעֵשָׂה הָעֵגֶל בְּפִעֵל, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב: "וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם עַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהְרֹן" (שמות לב, לה). מֵה תִּלְמוּד לֹמֵר "אֲשֶׁר עָשָׂה אֶהְרֹן"? אֵלָּא לְהוֹרוֹת בָּא, שֶׁאֶהְרֹן לֹא חָטָא פִּי אִם בְּעֵשִׂית הָעֵגֶל, וְלֹא בְּמַחְשָׁבָה, עַל כֵּן קִרְבָּנוּ עֵגֶל לְחֻטָּאת הַמְּכַפֵּר עַל חֻטָּאת הַמַּעֲשָׂה. אָבֵל יִשְׂרָאֵל שֶׁחָטָאוּ גַם בְּמַחְשָׁבָה, פִּי וְדָאִי לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה נִתְפָּוֶנוּ, עַל כֵּן קִרְבָּנָם עֵגֶל לְעוֹלָה, הֵבֵא עַל חֻטָּאת הַהִרְהוּר. וּמֵה שֶׁשָּׁקָשָׁה עַל פִּירוּשׁ זֶה, הֲלֹא יִשְׂרָאֵל חָטָאוּ גַם בְּמַעֲשֵׂה, שֶׁהָרִי הִשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ וַיִּזְבְּחוּ לוֹ, וְלָמָּה לֹא הִבְיָאוּ לְכַפֵּרָה עֵגֶל לְחֻטָּאת. נִרְאֶה לִי שֶׁעַל חֻטָּאת הַזְּבִיחָה הִבְיָאוּ לְכַפֵּרָה הַשְּׁעִיר, לְפִי שֶׁנֶּאֱמָר: "וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבִיחֵיהֶם לְשְׁעִירִים" (ויקרא

יז, ז).

וְהִכֵּן מְצִינוּ שֶׁזְבָּחוּ יִשְׂרָאֵל לְשְׁעִירִים, שֶׁאָמַר לְשׁוֹן "עוֹד"? אֵלָּא וְדָאִי שֶׁעַל מֵה שֶׁנֶּאֱמָר בְּעֵגֶל וַיִּזְבְּחוּ לוֹ" קָאִי, פִּי זְבִיחָה זוֹ וְדָאִי הֵיטָב לְשְׁעִירִים לְשָׂדִים לֹא אֵלֹהִים, פִּי כָּל הַמַּעֲשָׂה הַהוּא הֵיטָב מַעֲשֵׂה שְׁטָן וְשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם (ישעיה יג, כא) עַל כֵּן נֶאֱמָר: "קָחוּ שְׁעִיר עֲזִים לְחֻטָּאת". אָבֵל אֶהְרֹן שֶׁלֹּא זָבַח לוֹ כְּלָל הִבְיָא עֵגֶל לְחֻטָּאת, לְכַפֵּר עַל מֵה שֶׁעָשָׂה הָעֵגֶל.

וּמֵה שֶׁאָמַר בְּקִרְבָּן שֶׁל אֶהְרֹן: "וְהִקְרַב לְפָנַי ה'", וּבְקִרְבָּן הָעָם נֶאֱמָר "לְזִבְחַת לְפָנַי ה'", יֵשׁ אוֹמְרִים, לְפִי שֶׁהַזְּבִיחָה כְּשֶׁרָה בְּזָרִים, אָבֵל לֹא הִתְקַרְבָּה. וְלִי נִרְאֶה, לְפִי שֶׁזְבָּחֵי אֱלֹהִים מְכַלִּיתֵם לְהִבְיָא לִידֵי רוּחַ נְשִׁבָּרָה, וְיִשְׂרָאֵל חָטָאוּ גַם בְּרוּחַ הַהִרְהוּר, עַל כֵּן נֶאֱמָר בָּהֶם "לְזִבְחַת לְפָנַי ה'", שֶׁאִמֵּר הַזְּבִיחָה יִהְיוּ לְפָנַי ה'. אָבֵל אֶהְרֹן שֶׁלֹּא חָטָא בְּמַחְשָׁבָה, עַל כֵּן מִיד אַחַר קִיחַת הָעֵגֶל לְחֻטָּאת נֶאֱמָר "וְהִקְרַב לְפָנַי ה'", פִּי מִיד וְחִתְּךָ נַעֲשֶׂה קְרוֹב אֶל ה' אַחַר מַעֲשֵׂה הַקִּיחָה.

1. כרסנו מתצב על הכדל מסוים, מהו?
2. חז"ל ניסו להאן על אהרון ולצטט את חטאיו, למה?
3. מה יותר חשוב מצפה או מחשבה ואיך זה קשור לצפודה זרה?
4. מה ההפדל מין למיחה להקרה ומה כרסנו מנסה ללמדנו כאן?

* * *

ג. רמב"ם - מורה נבוכים . ט', ב'

פרק ט' פסוק ב':

"ויאמר אל אהרון קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה תמימים"

כבר אמרו חכמים כי הטעם שהקרבן ביום השמיני של מלואים עגל בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל, וכן חטאתו של יום הכפורים פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל. חכמים ז"ל עשו טעם אחידות כפרת צבור בשעירים בגלל חטאת כל עדת ישראל בראשונה בשעיר עזים, כוונתם על מכירת יוסף הצדיק שבפרשתו נאמר "וישחטו שעיר עזים".

מ"נ ג', מ"ו

אלות

1. כרסנו מחפש ניווקים והסברים לאופן קיום מצוות, מה הצנין כאן?
2. מה יותר חמור חטאת או צולפה?
3. מה מסתל עציר כאן?

* * *

ד. אור החיים .

במעשה זה אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' מעשה פרוש צוה ה' שפעשו אותו, שתהיה תמיד מעריכים בדתכם כי אתם עומדים לפני ה' וירא אליכם כבוד ה'. עוד זכרון בכלל אומר לפני ה' שלא היה מסך מבדיל בינם לבין ה' דקתיב (ושעיה נ"ט) עונתיכם היו מבדילים וגו', וזה יגיד שהיו שלמים עם ה' וכפי זה ידבק על נכון אומרים זה על מעשהו האמור בסמוך:

אמר שפתיבתי זה בא לדי מדרש חז"ל (במד"ד נשא פ"ב ח') וזה לשונם זה הדבר מה הוא זה הדבר על המילה כמה דתימא זה הדבר אשר מל יהושע עד כאן. וזכרי המדרש סתמים ונתומים, וכי באותו יום מל אותם משה, או באותו יום צוה על המילה:

אין הפונה היא על ערלת לבם שהוא דבר המבדיל בין ישראל ובין אביהם שבשמים, גם מרחיק אימתו מלבם, וצוה למול ערלת לבכם וכו' וראה להם כבוד ה', והם דברנו עצמם. שוב בא לדי מדרש אחר (פן הוא בתו"כ הנא) בילקוט וזה לשונם זה הדבר אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם ותהיו פלכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום וכו' ותהיה עבודתכם מיחדת לפני דקתיב ומלתם את ערלת לבבכם וגו' ואם עשיתם זה וירא אליכם כבוד ה' עד כאן, והם דברנו עצמם:

ה' ויקחו וגו' אשר צוה משה. אמר אשר צוה משה, יכון אל אהרן גם כן שלקח את אשר צוהו, ואינו יוצא ממשמעות מעשה ישראל שהגם שמפי אהרן נאמרו להם הדברים אהרן עצמו מפי משה אמרם, ואלו אמר הכתוב אשר צוה אהרן אין במשמע אלא לקיחת ישראל ולא לקיחת אהרן. עוד אולי שנתבון באומרו אשר צוה משה כי לצד מצות משה לבד עשו הדבר הגם שלא היה ההבטחה הרשומה במאמר:

ו זה הדבר וגו'. צריך לדעת מה הוא הדבר. ורש"י פרש על הקרבת אהרן: ואין זה פשט מאמר הכתוב שאמר תעשו ונראה שיכון לומר על המעשה שהזכיר הכתוב בסמוך דקתיב ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה', דקתיב הכתוב לומר לפני ה' ולא אמר לפני אהל מועד גם לא היה צריך לומר שהרי אמר בסמוך ויקחו וגו' אל פני אהל מועד, אלא ירצה לומר שהכינו עצמם בערך השלמות והמשפלה והערכת עמידתם שהיא לפני ה', ובחינה זו היא השגת תכלית השלמות, כמאמר דוד (תהלים ט"ז) שויתי ה' לנגדי-תמיד כי בנה לא ימט מימינו שהיא התורה, כי אין ישיבת האדם והתנועותיו וכו' בשיבתו וכו' לפני מלך ומפל שכן לפני מלך מלכי המלכים, ובשהשפיל משה

אלות

1. מה הקושי האפשרי בפסוק ה' ואיך כרסנו מנסה להסבירו?
2. מהו דעת רש"י על: "זה הדבר" ולמה כרסנו אינו מקבלה?
3. מהו "תכלית הפלמות" אותה יש להשיג?
4. איך כרסנו מפיין את: "לפני ה'?"
5. כרסנו למד כאן מדרש באופן מיוחד, איך ואיך זה קשור לצנינו?

* * *